

ÖSZUTO

Legdrágább föld a homok. Pedig lehajolhatsz érte, markodba meríthetsz belőle, vagy talán szekérral is elfuvarozhatol egynémely táblából, föl se tűnik senkinek. Mégis a legdrágább.

Ha szél támad, fújja, viszi, pörgeti maga előtt kíméletlenül az apró szemcséket, egyik határból a másikba. Úgy mondják erre a gazdák, kereke lett a földnek, vándorol. S ilyenkor mereven nézik a füstölgő határt, elálldogálnak az ablakoknál órákig is, vagy a tornácról figyelnek szomorú szívvel a síró, nyöszörgő táblákra. Őszutón gyakran megesik ez. S ha elvonul a vihar, számba veszik a megtépett szőlőtőkét, a megfogyatkozott táblákat, s elgondolják, hová is telepítsenek majd tavasszal, hová ültessenek néhány gyümölcsfát, hadd fogná a homokot, hadd kötné örökre magához.

Aztán nem is fizet mindig. Olykor elveri a jég, betegség pusztítja a termést. Néha meg felvidítja a gazdát, annyit terem, megtelik minden hordó, ott megy kárba a sok gyümölcs a fehérre meszelt tanyák mögött. Szóval a homok a legdrágább föld. Baj, vesződség vele az élet, de megéri.

Ahogy láttam peregni a leveleket, tudtam, hazamegyek a faluba.

— Téged is lehet látni itthon? — veregetett vállamra a boltos, miközben cigarettát vásároltam. — Igyekeztem. S akkor az ajtóban föltűnt az öregasszony.

Gyámoltalannak, kopottnak láttam. Sót, petróleumot, cukrot vásárolt. Zsebkendőjére csomót kötött már korábban, abból szedegette ki az arát.

— Mennyi is, Kecskési úr?

Reszketett a keze, amint a pénzdarabokat a pultra rakosgatta. Minden forintot jól megnézett, megforgatta, úgy helyezte el azokat sorban egymás mellé, hogy az irás essen felülre. Aztán még egyszer végigmatatott a pénzdarabokon, hangosan számolva.

— Egy... kettő... három... négy...

Aszott kis öregasszony. Megvékonyult már a keze, arca, s a bőre alól szinte át-sütött a csontja. Nyakán barna ráncok sorakoztak, s kivillantak a fejkendő alól.

Elment. A padló — olajjal eresztették be alighanem pár órája — megőrizte nyomát. Önkéntelenül is megszámloltam, hányat lépett az ajtóig. Az öregasszony mezítláb volt.

— Botlik néni — mondta a boltos. — Kint lakik az átokházi részen.

Otthon anyám körülrepetett. Le nem ült volna egy pillanatra sem, megtörölte a széket, amelyre leültem, végigsimított az asztalterítón, kiszaladt a konyhába.

— Mit csináljak, kisfiam? Sütök rántottát — szólta be a szobába.

A következő pillanatban már ott termett előttem az étel. Ő meg szegénykém csak állt ott, kezét összekulcsolta, s nézett sokáig. Majd hirtelen ismét dolga akadt, megigazította az ágyat, egy észrevétlen mozdulattal a faliképet is letörölhette.

Később megkerestem a szövetkezet elnökét.

— Ismered Botlik nénit?

— Ismerem. Menjünk ki hozzá.

A harmadik dülönél elült a gépkocsi.

— Küldünk lovakat — szolt Lajos, az elnök, a káromkodó gépkocsivezetőnek. S lépegettünk a legközelebbi tanya irányába.

A szokásos szüreti kép fogadott. Tanya, hordók, must és emberek. Még akadt tennivaló. Birkapörkölt illata terjengett és a szüretelés édes íze. Brigádtanyába juttunk.

Ha valaki erre járt szüret idején, rögtön kezébe nyomtak egy poharat. Kóstolnia kellett az új termésből.

— Még egy pohárral, Imre bátyám — kínálta Bacsa Pista. — Csak nem vagy beteg?

Az öregedő Bacsa Pista, akinek én mindig Imre bátyám maradok, bár fia lehetnék, váltig szorgoskodott. Mire sorra vettük a borokat, jó délutánra járt.

— Cseles vagy — említettem Lajosnak —, de mégis megkeresem Botlik nénit.

Nekivágtunk gyalog, dülökön, szőlőtáblákon át a határnak. Megritkultak a tanyák. A homok is szegényebb volt errefelé, de a szőlő megélt.

— Nem a mi földünk. Ez már másik világ.

A tanyákat itt is fehérre meszelték minden tavasszal. Napraforgószárból húztak kerítést, és ősszel piros paprikafüzereket akasztottak az ereszek alá. Mégis más világ.

— Megérkeztünk.

Ilyennek képzeltem a tanyát. Megroppant nádtető, megvénült, zsugorodó falak. Pattogott, hámlott a mész is, barna foltokban elő-előtűnt a tapasz. Parányi ablakok néztek innen a világba, ha egyáltalán néztek. Elárvult minden. Egyidős volt az öreg-asszonnyal.

A konyhából került elő. Ugyanaz a fekete ruha, fekete kendő volt rajta. Hunyorgva nézett ránk.

— Gyertek be, Lajos.

Minden az ő korából való. A stelázsi, köcsögök, csuprok. A falhoz berakott kályhát toldtak. Leültünk. Nekem az ágy széle jutott. Botlik néni nem pihent. Az asztalról levette a lámpát, és törölgette a kormos üveget.

— Ritkán jön erre valaki a faluból.

— Néha azért én megkerülök — védekezett az elnök.

— Pedig jólesik a beszéd. Hetekig nem váltok sokszor egy szót sem. Csendesesen élek, észrevétlenül.

— Talán, ha beköltözne — vetettem észre magam.

A világosság felé tartotta a lámpaüveget. Belelehelt és újra törölte. Rátette a sárgaréz foglalatra, majd a falba vert szögre akasztotta a lámpát.

— Én már csak itt maradok. Amit éltem, amit szenvedtem, ideköt.

Venyigét rakott a tűzre. Megkavarta a lábasban fővő levest. Aztán kukorica-csőveket vett elő, s morzsolt.

— Emberek között élne.

Rázta a fejét.

— Így jobb?

— Élek.

A morzsolt csutkákat a kályha elé rakta. Lesimította a ruhájáról a kukorica-szemeket egy kosárba. Később félrehúzta az ételt. Tétlenkedett pár pillanatig. Ide-oda pillantott, mit is keil még megcsinálnia.

— El ne felejtem, a levelek — motyogta.

Gyufát vett elő, s indult a tőkék közé. Ott két kis halomba összekotorta már korábban a barna leveleket. Meggyújtotta. A füstöt lenyomta a szél.

— Nem vágyott el innen?

— Minek? A férjem odamaradt a háborúba, a gyerek akkor pusztult el. Azóta mindig ugyanazt csinálom. Kinyitom a szőlőt, ápolom, ősszel meg betakarom.

Öreg tőkék már. Virágot még csak hoztak, de a fürtökkel fukarkodtak. Egy-két termékenyebb nyár jöhet még, aztán csak a homok megkötésére szolgálnak. Olyan tőkék, mint az öregasszonyok. Megráncosodtak, megvénültek.

Kapát kerített, takart. Csendesen fordult az őszi homok a tőkékre. Felemelte a szerszámot, belevágott a földbe, odahúzta a töke mellé, majd ráborította a kiélt csónokra. Hűvösödött. Egy-egy ittfelejtett levél megindult csörömpölve a homokon, bukdácsoltatta a feltámadó szél. Az öregasszony emelgette a kapát.

— Üljön le egy percre. Miért nem pihen?

— Pihenni? — csodálkozott, s értetlenül nézett rám. — Minek?

Lajos megfogta a kapát. — Átveszem — mondta.

— Ugyan fiam. Ezt már nem lehet.

Hajlongott tovább. Sokszor úgy véltem, a szerszám magasabb, mint az öregasszony.

Tanácsalanul néztem az elnökre.

— Jöjjön el az öregek napjára holnap, Botlik néni. Küldök kocsit is magáért, csak jöjjön el — tett ki magáért.

Az öregasszony fölegyenesedett.

— Öregek napjára? — csillant meg a szeme.

— Jól érezné magát. Egy kis sütemény, sör mindenkinek kerül.

— Nem mehetek.

Az elnök meglepetésében széttárta a kezét. Vállát rándította.

— Megbántam azt is, hogy harmadéve elmentem az anyák napjára.

Hallgattunk. Az öregasszony később szólt.

— Még csokoládét is adtatok. Mindenki jókedvűen nevetgélt. Hozzám alig-alig szólt valaki. Mégis boldog voltam.

S az öregasszony eldobta a szerszámot. Szembefordult velünk, kezével mutogatott, miközben folytatta.

— Örülni nem tudtam. Egyre azon járt az eszem, jaj, nyitva hagytam a konyha-ajtót, mi lesz, ha rossz emberek járnak arra? Lehet, hogy nem oltottam el a parazsat, mi lesz, ha kipattan egy szikra? Futottam, mint aki esztét veszti. Alig vonszoltam már magam, de a küszöbig eljutottam.

Miközben beszélt, arca kiszínesedett. Fején hátracsúszott a kendő.

Hangja megbicsaklott. Elfordult. Majd indult a konyhába. Mi csak álltunk ott tétlenül. De már jött is. Kezében tartotta a csokoládét.

— Itt van — mutatta, és fölnevetett. Aztán hirtelen haraggal belevágta a homokba. Megragadta a kapát, és húzta, húzta rá a földet.

— Már késő. Mindenre késő.

Újra felemelte a szerszámot. Gyorsan, sebesen járt kezében a kapa. Ereje utolsó megfeszítésével dolgozott.

Köszöntünk. Nem hallotta. Csak vágta, vágta a földet rendületlenül. Arra se ügyelt, hogy néha-néha kíméletlenül belevágott a tőkébe.

— Erre közelebb a falu.

Lépkedtünk a homokban. Előttünk még meglátszott az öregasszony lábnyoma. Erre jött hazafelé a boltból. Apró nyomok voltak, alig-alig süllyedtek bele a homokba. És minél messzebb értünk a tanyától, annál nehezebben vehettük ki, hogy járt erre valaki.

— Befújja a szél — szól az elnök.

— Be.

A dűlőúton egy tőkét vettem észre. Valamikor a táblához tartozott, de azóta új, szélesebb utat tapostak, s ez a tőke elszakadt a többitől. De azért kár lenne, ha valamelyik ügyetlen kocsis ráhajtana.

— A bor megzavarta az eszemet. Butaságot beszéltem — vélekedtem.

— Igyekezzünk, mindjárt esteledik.

A homok pedig futott, egyre futott, porzott előttünk, s tudtuk, onnan a tanyából fut, az öregasszony birtokáról vándorol.

ALGYÓ

Két város csábította magához. A 12 kilométerre fekvő Hódmezővásárhely és a 8 kilométer távolságra levő Szeged. Az utóbbi győzött. Segítette az öreg Tisza, hiszen a Szeged felőli partján épült meg évszázadokkal ezelőtt Algyő. Terjeszkedett a falu. A szélső házak ma már a város küszöbéhez értek. Ide hívta, ide vonzotta őket az ipar, a megélhetés és az olaj.

Régi település. Pusztított itt tűzvész, a megvadult Tisza, járvány tizedelte az ősi foglalkozást űző jámbor falusiakat. Éhínség, urak világa, a tatár és török idők nem múltak el nyomtalanul. Kevés az írásos emlék. Tápéval említik már az 1138-as esztendőben, amikor is a dömösi prépostságnak adományozták. Régi nevén Villa Geu, s közel ezeréves település.

A falut széppé teszi a Tisza, s mindig is reménnyel töltötte el a keserves sorsú párokat, ingyen zsákmányt, anyagi gondjaikon való könnyítést adott. Nehéz esztendőkből nem volt hiány. Szűkös esztendőkből sem. Főleg az uraság idejében. Az olasz disznókupecből gróffá ügyeskedő Pallavicinik néhány zacskó kemény aranyért szereztek meg a birtokot, természetesen ugyanúgy, mint a grófi titulust is. Akkor már 1803-at írtak.

Az öregek beszélnek, rossz ember volt a gróf, egyszer meg is haragudott a falura meg a városra is. Ez a nagy árvíz után történt, amikor lebontotta a kastélyát, hónapokig szállították az ökrös fogatok az építőanyagot Sövényházára. Kastély nélkül maradt a falu. Ma sem hiányzik. Igaz, az uradalom romjai még fellelhetők az Irma-majorban, oda települt az egyik közös gazdaság.

A szóbeszéd vélekedik még a jó kasznár úrra is, aki itt szolgált az uradalomban, később pedig házat vett Szögédében. Ez a jó Steingassner kasznár pedig — Ceglédről származtak erre a tájra — Tömörkény István író bátyja volt.

A híres betyárvezér, Rózsa Sándor alakját övezik a régi legendák. Meg-meglátogatta az uradalmat, elkötötte a legszebb csikókat. Könnyen megtehetette, ura volt, parancsolója a pusztai világnak. Egyszer éppen a hajdani tisztartó házából a kerítésen át ugatta a lovakat. A valamikori kőkerítés maradványai még őrzik ennek a nyomát.

Állítólag igazságos Mátyás is megfordult a faluban. Kétszer. Nemhiába szeretett titokzatosan ellátogatni a magyar falvakba, az algyői kiruccanásáról is csak mende-monda terjeng.

Az ősi mesterségek megmaradtak. Halászás, földművelés, vesszőfonás. Korábban a bölcsöket, ágyakat, bútorokat, garabolyokat, kosarakat mind, mind vesszőből fonták. Talán még a koporsókat is. Ahogy a célszerű szegényembőr élete megkívánta, ki-parancsolta. A vesszős múltról, a hajdani szegénység alázatos napjairól a Tisza tanúskodik, az egyik partszakaszát ma is Vesszősnek hívják. Lassan elhalt ez a mesterség. Ki venne már ilyen áron?

A földek a Tisza két oldalán terülnek el. Erős kötött, agyagos földek. Jó termő, gazdag földek. Összesen 12 ezer 500 hold. Két szövetkezet, két állami birtok gazdálkodik rajta. A lakosok száma 5652. Futotta volna tehát a megélhetésre. Jutott volna föld minden szegény embernek. De erről nem lehetett szó. Csak 1914 után.

Sokan eljárnak a faluból. Vasúton ezer ember is, autóbusszal és a különböző vállalatok teherautóin ugyancsak ezer ember. Jó a közlekedés Szegedre. Naponta 13 buszjárat és hat vonat indul.

Fognak a földek. A volt algyői Petőfi Tsz csatlakozott a szegedi Felszabaduláshoz, a Napsugár Tsz is, szanalása után. Aztán megjöttek az olajosok. Az olajfúrások. Az algyői medencében 1964-ben még csak másfél milliós beruházásról tárgyaltak. Ma már milliárdokról van szó. Az olajkutak a város és a falu közé kerültek. Visszavonhatatlanul magához fűzte Szeged e területet. Lassan beépül. Hatalmas ezüsttartályok sűtkéreznek a napon, munkásszállások emelkedtek. Több ezer személy számára készült munkásszállók. A faluban családi házak is épültek, sok telket jelöltek ki az olajosoknak.

Búza, kukorica helyett olajkutak magasodnak. Meghaladja a 750 holdat, amit az új ipar bekebelezett. Az algyőiek nem sajnálják. Több munkalehetőséghez jutnak, csinosodik, szépül a falu, amiben az olaj a legfontosabb szerepet játszza.

A mai falu nem sokban különbözik a többiektől. Templom, mozi, művelődési otthon, bel- és külterületi iskolák, gyógyszerár, óvoda, orvosi rendelő és a földművesszövetkezeti és kereskedelmi hálózat majdhogy húsz boltjával, kocsmáival. A főtéren található egy felszabadulási emlékmű, a templom falán márványtábla azok névsorával, akik az első világháborúban valahol a távoli csatamezőkön odamaradtak.

Évente 30—40 ház épül. Az utóbbi tíz esztendőben 371 család talált otthonra. Algyő új rendezési tervének elkészítését az olajosok fedezték. A falu és az olaj elválaszthatatlan. A közelmúltban elkészült a 22 kilométeres vízhálózat, 4,9 millió forintért, ezzel aztán 881 ház udvarára vezették be a vizet.

Így csinosodik, szépül, kulturálódik a falu. Kevesen vágyódnak el innen. A fiatalok óráként érik Szegedet. Szokásaikban, öltözködésükben már városiak. A holnap még többet ígér. Gázfűtést a lakásokba, nagyobb, korszerűbb vasúti állomást, 12—14 pár vágánnyal s kétirányú forgalmú közúti hidat, emeletes házakat.

Eleven, mozgalmas kis falu. Lakói eltemették a régi mesterségeket, foglalkozásokat, s egyre inkább a városba, iparba kíváncsoznak, s egyre inkább ott érzik otthon magukat. Lassan-lassan feladják, elfelejtik régi önmagukat. Talán a mesterséget is. Egy öreg halász mondta:

— A vizről éltem én, apám is, nagyapám is. De megszakadt az örökségünk. Megváltozott a világ. Szébb, jobb, mozgalmasabb, még ha egy kicsit idegenül is érzem benne magamat.

Igaza van az öregnek.

BRIGÁDOK ÉS FÚRÓTORNYOK

Márciusban már minden reggel turbékolnak a vadgalambok. Rossz ízű szájjal ébrednek az emberek, sebtiben magukra húzzák a munkaruhát, s indulnak ki a határba. Szeged mellett fűrőtornyok állnak a mezőn. Álmosan várják a reggelt. Ahogy az olajosok megjönnek, topognak egy keveset, cigarettára gyújtanak, csak aztán kezdenek munkához. Hűvösek még a reggelek.

Szabó János, az Alföldi Kőolajfűrészi Üzem főfűrő mestere megérkezik a fűrőtornyhoz.

— Nincs megállás. Az olaj, a föld sürgeti az embert. Nem számít nálunk reggel, este, még egy kis hideget is elviselünk.

Negyedszázada múlt, hogy olajos. Hosszú idő. Megkezdeni valahol a fűrészt, reggeltől dolgozni estéig nap nap után. Az idő meg repül. Hét-nyolc hónap múltán szedelőzködhetnek, új helyet keresnek, s kezdik megint előlről. Vándorélet. Fárasztó.

— Amíg fiatal az ember, oda se néz. Nyáron meg gyönyörűség. Ilyen korban nehezebb. A családom messze él, Hajdúszoboszlón, kéthetenként dőcög velem haza a vonat.

A nyírségi homok annak idején nem kötötte meg Szabó Jánost. Uradalmakban dolgoztak szülei, próbálta ő is. Aztán kubikos lett. Eljárt a Dunántúlra. Az akkori Nyírség száműzte fiait.

— Nem kellett nekem az se. Felvettek alkalmi munkásnak egy fűrőberendezéshez. Ez 1941-ben történt. Azóta nem kezdtem újat. Aki egyszer a fűrészhöz

kerül, nem mehet el, itt fogja az olaj, a munka, a vándorélet — sorolja a főfűrő-mester. — Engem is. Pedig sok helyet megjártam. Berekbőszörmény, Biharnagybajom, Nyíregyháza, Nádudvar, Berettyóújfalú, Hajdúszoboszló. Most meg Szeged vidékét. Fárasztó. Azelőtt jött velem a család is. Az asszony meg a három gyerek. De az egyik kezdett tanulni, a második osztályt már másik faluban fejezte be.

A család most nem jött már Szabó János után. Hajdúszoboszlón rendezkedtek be. Így nehezebb.

— Az ember feje itt is a munkán, meg otthon is a családnál. Találgatom, mi van velük? Betegek? Az érti igazán, aki benne él. De az olajtól nem tudnék megválni. Az olaj olyan, mint az arany. Mint a kincs. Örül az ember, ha megtalálja. A vállalat nevelt minket, s mi neveltük a vállalatot.

1964. május 23-án történt. Hajdúszoboszlón dolgozott a brigád. Háromszázhusz méternél kitért a gáz. A lecementezett toronyalapot felszakította, a fűrés nyomán gáz, iszap tört ki. Az egész berendezést elvitte. Mire ő odaért és mások, akik segíteni szaladtak, már a torony se volt meg. Mentették, amit lehetett. Bódékat, szivattyúkat. A brigádból senki se hiányzott.

Szomorú dolog az ilyen.

Kötéllal húzták a felszerelésmaradványokat. Fentről kövek hullottak. Egyik Szabó János karjára esett. Eltört, a jobb keze.

— Fájt, de dolgoztam. Elmentem az orvoshoz. Eltört a kődarabtól. Begipszelték, bekötötték, dolgoztam tovább. Nem szeretem én a betegséget.

A munkásszállás. Itt osztják meg az estéket. Ülnek, fekszenek az ágyakon, vacsorát készítenek, varrnak, mosnak, kinek mi parancsolódik.

— Legtöbbször pikkerceset főzünk, krumplit tésztaival. Jut idő televíziónézésre, tanulásra is. Mert elgondoltam én, kijárom a hivatásos gépkocsivezető tanfolyámot. Kell a szakmához.

Legszebb nap a szombat. Amikor hazatart. Olykor viszi a fizetést, gazdálkodik vele az asszony.

— Így lesz ez már a nyugdíjig. Ha közbe nem jön valami. A gyerekek felnőnek, kirepülnek, a maguk lábára állnak. Akkor majd újra jön velem az asszony. Ide Szegedre, Szeged környékére, vagy ahová szólít a munka, az olaj.

OLAJVÁROS

A munkásszállások mindenütt egyformák. Bekerítik, az embert magára hagyják. Elzárva innen a külvilág, leginkább az otthoni ízek, az idáig poroszkáló gondolatok törnek át az estéken, virrasztanak. Sok színnel tud üzenni az elárvult föld, a hűtlenül elhagyott vidék, a fehér falú ház, a messzi-messzi Körös menti táj. A táj, ami talán már soha nem is lesz az övéké. Ideszakadtak a Tisza-partra. A másik folyó olyan, mint a mese, volt — nincs. Legfelsőbb szombatoként, vasárnapoként, ha hazaszorítja őket a szükség, a megszokás.

Az eke még megvan. Annak idején a padlásra hordta fel az öreg, hátha egyszer még használni tudná. A többit, a más szerszámokat elkérte a közös, a jó zsíros öcsödi föld. Nagy ideje.

Ülünk a csendben. A barakkfalú, az olajváros, a felszerelt munkásszállás technikájával segít nekünk, elfelejtkezik rólunk. Jó így. Magunk elé hívjuk a tegnapiakat.

— A föld volt az én életem. Dolgoztam, éltünk. Mondjam azt, hogy szerettem? Nem divat már, maholnap meg se értik a fiatalok. Úgy volt, ahogy volt. Egyszer jóra fordult, másszor keservesre. A föld, az meg tudja, ki szereti. Azzal bánik a legszigorúbban. Engem százszor megpróbált, ezerszer megfeleltem.

Minek most már a bizonyosság? Különben is, ha járkál, felkel a szürke kis öreg, lesír róla: eldeformálódott kéz, apró kis görbület a háton, a sokat megpróbált, megfáradt mozdulatok.

— Hosszú sorát keríthetnék, de ne bántuk. Meg úgy van azzal mindenki, inkább eltakarja, nem dicsekszik vele. Más földjét én el nem szántottam soha, a magaméból vittem valamire. Sok esztendő jóra jött, amelyik meg nem igazodott hozzám, azt megpótoltam az erőmből. Felneveltem a családot. Ennél nem kívántam többet. Később a szövetkezet se bántott. Abban is megéltem. Ilyen korban a kisebb kenyérrel is könnyebben barátkozik az ember. Aztán sikeres lett az is. Nem a kenyérgond, a megélhetés hajtott el engem ide, dehogyan. A család. A fiam után jöttem. Megsegítem az életben, még ilyen áron is.

Melegítenek az öreg szavai. Kitárulkozik, mint tavasszal a fák. Merthogy a gyerekek elszegődött az olajosokhoz. Fialat még, messze is innen a falu, eljött hát utána. Aztán ittragadt. Föld ez is, a szegedi, az algyői is. Ott, ahol az olaj buzog, fekete,

majdhogy olyan, mint az öcsödi határban. Nincs gond a megélhetéssel sem. Most ketten keresnek a fiúval, rakosgatják élire a pénzt. Kéthetenként, hetenként hazadöcögnek, megnézik a régi házat, s aztán vissza. Alighanem így lesz ez már.

A fiú lassan-lassan viszi valamire. Fűrőmester lett. Nem tud szabadulni a fekete aranytól.

— Jobb helyre nem jöhettünk volna. Tetszik a város, a munkámat meg szeretem. Mindent megtudhatunk erről a nagy kincsről. Írták az újságok.

Az öreg újságokat vesz elő a kisszekrényből. Megőrizte, amit az itteni földekről, az olajfaluról írtak a lapok.

A számok pedig beszédesek. Jövőre a magyar olajtermelésnek csaknem a felét, 1975-ben már 50 százalékát ez a mező adja. Az itteni vidék. S olcsón fizet a föld. A kis-Baktó. A világgiazi ár egynegyedéért termelik itt ki a gázt, az olajat pedig a világgiazi ár feléért. Tornyok, tartályok, emberek, gépek, barakkok mindenféle. Ez az új város.

Néhány évvel ezelőtt még csak pár millió forintos beruházással beszéltek. Ma már kialakul lassan a végösszeg, 11 milliárdra. Szép summa. S ezért 50 milliárd forint értékű termékkel fizet a szegedi táj. Várhatóan 600 kút termel majd.

A mezőn, nem messze a barakkoktól, tanyák állnak. Siváran, elhagyatottan. A gazda még mindig kitart.

— Amikor a tűz volt, akkor megijedtünk. A faluban mondták is a „másvallásúak”, itt a világ vége. Tűz által vész el az ember. Hát itt van. Megtalálták az olajat, vége a falunak. Azért még csak maradtunk. Ideköt a megélhetés. Meg úgy vagyunk vele, kivárjuk a végét. Hiszen mintha tegnap lett volna, amikor az első kutat fúrták. Most meg rá se ismerünk a tájra. Hajnalban jönnek a buszok Szegedről, meg a sok munkás, a rengeteg gép. Megérjük azt is, hogy maholnap emeltes házak lesznek a régi falu helyén.

Nem volt szerencsés a december. Kitért a gáz. Messzire világolt a téli estéken a kút, rémisztgette a falusiakat. Emberek jöttek mindenfelől, elfojtani a kutat, legyőzni a tüzet. Mert a tűz mindig is ellensége volt az embernek, aztán a barátja, forradalma. Igazán sohasem tudott legyőzni bennünket. Most is megrémített az égő, füstölgő, olajat, gázt okádó algyői mező, az olajkút, fellázadt az ember ellen. Aggodalom, remény, hősiesség, álmatlan éjszakák nap nap után, hetek után. Végül is mi marad meg legszebben az emberekből? Egy mozdulat, egy eltörődött, fáradt arc, a remény villanása, a hit önmagunkban, a legyőzhetetlen akarásunk. És a hősök legtöbbször névteleneknek születnek, olajbányászruhát húznak magukra, katona-, tűzoltóruhát, s eljönnek a távoli olajmezőkről, a testvéri országból, hogy segítsenek. Így győzött az ember, összefogással. Kezessé tette, elfújta a tüzet, hóban-fagyban, mínusz 16—18 fokos hidegben. Megszelídült az algyői mező.

A nagy tűzkor gyakran találkoztam az öreggel. Éjjel-nappal ott volt. Ment a térdig érő olajtengerben, hóban, fagyban, tűzben. Nemigen szólt. Amikor legyőzték a tüzet, akkor is csak annyit mondott:

— Szomorú az, ha fucsba megy a termék. Jég veri el, vagy aszály apasztja a magot. Ez is ilyen. A pusztításnál nincs szomorúbb dolog.

Tavaszkor odaszokott a tanyabeliekhez. Munka után esténként ellátogatott hozzájuk, megültek a jó tavaszi mezőben, szívták a cigarettát. Legtöbbször a földről beszélgettek, a jó fekete talajról. Az otthoni földről meg az itteniről. Mennyi búza termett is azon, s milyen kukoricacsöveket törtek őszi időben. Jól megértették egymást. Odavilágított a hold a tanyaudvarra, a használt, kopott szerszámokra. Síralmas volt nagyon a tanya meg a környéke. Egyedül a kutak mentén, az olajváros szívében. A falát is megfestette az olaj

— Olyan, mint az életünk — mondta a gazda. — Abba is beivódott már. Mehetnénk, hogyne mehetnénk máshová. Összegyűlt egy kis pénz, csak hát nehezen válik meg az ember ettől a világtól.

Az öreg meg bólogatott. Csak akkor szomorodott el, amikor arra jött a beszéd, hogy ősszel talán mégis megválnak a gazda a tanyától.

— Nehezebb így az élet. Sokszor már úgy hiszem, kinéznek a saját tanyámból. Meglehet, hogy őszre el is bontom.

AZ ALGYŐI GÜGYÜK

Kevesen tudják ma már megmondani Gyevíben, hol állott, merre is volt a Koplaló. Pedig akkortájt igen-igen idejártak a szegényemberek, jöttek jó hajnalban, várták, majd csak szerencsés lesz hozzájuk a nap, az uradalomból bejön a császár fel fogadni őket napszámosnak. Sokat adták ott a szót — a mai Szegedi út végén, a

falú szélén —, s akinek két-három krajcárja akadt, az ócska kis boltban felhőrpintett egy féldecit.

Későbből szól az a mondás is: olyan búzám van, a kordély kerekét hozzá lehetne támasztani. Mert akadtak nagyszájúak, hencsegők, de biz'a, amikor a termést kellett aratni, betakarítani, lecsüngött fejfel járták a jó fekete földeket, mintha jég söpörte volna végig az utat előttük. Nem használják ma már a szolást sem, „becsaptam Baktót”, mert amikor a trágyát kérte a föld, pörnyét hordott ki rá a gazda, meg egy kis semmi szalmát. Összel aztán visszaadta a föld, nem híreskedett a kukoricával. Ha kérdezték a tulajdonost, csak annyit mondott: odaadtam a szomszédnak, hogy nyüjje fő.

A hajdani népszokásokról Belovai Sándor gyűjtése, publikálása alapján is napokig beszélhetnénk. Mindjárt a lakodalmaszról, az ehhez kapcsolódó ceremóniákról, készülődésekről. Gyevíben a nagylányos anyák ugyancsak vigyáztak a család jó hírnevére, s iparkodtak azon, nehogy az eladó lány a nyakukon maradjon. Általában 16—17 esztendő korukban mentek férjhez, és szokás szerint a legények sohasem kerestek maguknak asszonynakvalót, az a szülők gondja, tiszte volt. Nősülés előtt nem nagyon udvarolgotott a legény, különben is a szülők döntötték el, hogy kit vegyen feleségül. Leginkább az határozta meg az egybekelést, hogy a lányos háznál se legyenek szűkiben a jónak. Később, főleg a két világháború között „nagykorúsodtak” a fiatalok.

A hetykébb, jobb tartású, módosabb legény maga ment el a szülei által kiválasztott családhoz lánykérőbe. A bátortalanabb meg gügyüt küldött maga helyett. Később együtt mentek. A gügyü a rokonságból való szájasabb asszony, de férfi is lehetett. A munkához szokott férfinépség eldarabosodott, beszéde nehezebb, akadózóbb lett, a nyelves, ügyesen pörlő gügyür meg jól fonta a beszéd fonálát. Este mentek leánykérőbe. Valamikor az egyedül menő gügyü vállával becsukta az ajtót belépéskor, hogy az utána ólálkodó gonosz szellem ne mehessen be, meg ne rontsa a fiatalok életét. Ez egyben jeladás is volt, hogy a házbeliek egyből megértsék, leánykérőbe jött hozzájuk a látogató.

Így kezdték a beszélgetést.

— Hát hogy vannak kendtők?

— Mögvagyunk. Lassan, ha a bajokat nem számíttjuk.

— Szógálólányféléit keresünk a Nagyékho. Úgy hallottuk, hogy kendtőknek van egy ilyen korban lévő lányuk.

— Van, van, de nem eladó.

Valahogy így alkudoztak, igen-igen próbára tették a nősülendő legény türelmét, esetenként asztalhoz is invitálták a kérőket, jóféle enivalóval kínálták. Az élelmesebb gügyü kifakadt.

— Nem önni gyüttünk, hanem vönni. Ha aggyák a lányukat, akko visszük, ha nem aggyák, akko tartásák mög kendtők maguknak.

A régi világban is az volt a sorsuk a fiataloknak, hogy egybekerüljenek, előbb-utóbb beleegyeztek a szülők. Ezután a menyasszony kendőt adott a legénynek. Az lehetett selyemből vagy olcsó kartonból, ahogy éppen a tehetőség kiharancsolta. Ezt a vőlegény az esküvő alkalmából díszes helyen hordta, bal felől a belső kabátzsebében, mindjárt a szíve fölé tette, s a lakodalomban is állandóan ott tartotta. Nem közönséges kendő volt az. A lagzi után, az első évben az újasszony ünnepnapokon, vasárnaponként hordta, de jobban vigyázott rá, mint a szeme fényére, nehogy elszakadjon, kár essen benne, elkoszolódjon. Ugyanis ezt tették az újszülött gyerek hasára, ha az betegeskedett.

Egyik kedvenc szokásuk volt a gyeviéknak, de másfelé is, a járás községeiben is — többek között Kisteleken — az ágyvitel. Ez a hívogatás után következett. Mindjárt az esküvő előtt, hogy a gondos gyülekezet, vőfély, jó barátok, szomszédok hozzásegítsék a fiatalokat a boldogsághoz. Este mentek ezért. Leginkább csütörtökön, hogy közel essen a lakodalomhoz, de sohasem kedden és pénteken, mert akkor a fiatalok nem lettek volna boldogok. Ekkor derült ki, hogy mennyi stafirungja van a menyasszonynak, mert ez a ceremónia nem állt másból, mint a kelengyének az elszállításából.

A vőfély ment el három-négy jóhangú nyelves asszony társaságában a menyasszony ágyáért. Stráfkocsival. Pénzt is vittek magukkal többféléit, mert ingyen sehohsem adták oda a kelengyét. Íme, egy kikérő:

*Szerencsés jó estét adjon az ég ura,
Szálljon szent áldása e ház lakóira.
E házból egy galamb párjához költözik.
S hosszú boldog életet adjon az isten nekik.*

*A galamb párjának jutott az eszébe,
Hogy bizony öneki nincsen pelyhes fészke,
Mit volt mit tennem, szépen fölkiért engem,
Szereztek egy fészket nekik, ha tehetem.
Adják ki énnéköm menyasszonyunk ágát,
Teljesítsék völegényünk kívánságát.
Mert nekik enélkül nem lesz nyugodalmuk,
A családi fészkek, az ő birodalmuk.*

Aztán megalkudtak a menyasszony ágyára. Felrakták a kelengyét a kocsira, nagy hangoskodással, rossz edények csörömpölésével, dobálásával, hangos nótaszóval vonultak végig a faluban.

Rég volt. Lassan-lassan elfelejtődik ez a világ. Sokat fejlődik a falu, sokat változtak az emberek. Összenőtt itt minden a várossal, az olajjal. Fekete aranyat találtak a földben. Szerencsés, jó fogás volt. Beragyogja, formálgatja a falut. Olajat ad a „világnak”. S új várost, olajvárost a Tisza-partnak.

TÓTH BÉLA

TISZA

(XXII. rész)

VÍZRE

Csongrád, bár nem a rendőrsége által, kilökött magából. Ugyan senki sem mondta, hogy menjek, de azt sem, hogy maradjak. Így aztán zsebemben a MAHART Hajózási Szakosztályának, valamint a KPM. Hajózási Főosztályának engedélyével lementem a kikötőbe, hogy valamilyen vízi készsége lessek, mivel papírajaim lehetőséget adtak uszályra, vontatóra, attól függően, hogy mi kerül a kezem ügyébe.

Fakó, őszi délelőttön üldögélek a stég kötélbalkján, úgy tűnik, rajtam kívül nincs is más a közelben. A víz nesztelen ballag a partok között, s mélyen, a gátaktól nem is látni ki. A hídon szakadatlan folyik át az élet, szárral, szalmával rakott vontatók, autók, kerékpárok, lovas kocsik dandára előbb Nagyret felől zúdul a csongrádi oldalra, majd amikor elfogy arról az átigyekvők csapata, a hídörök fordítanak irányjelző tábláikon, s Csongrád felől törtet át a nagyreti utakra a kifelé törekvő élet.

A város tornyaiban jól elkongatták már a delet, mikor a lejáró palincson lába dobbant egy koros embernek. Sietős Jónapotjában a kérdés is benne — mit vagy kit várok én itt a MAHART területén. Magánforgalom rég nincs a Tiszán, se személyre, se teherre, illetéktelenül pedig...

Mutatom igazolványaimat, s azok által úgy látszik, a hivatalos ember előtt jussom van itt időzni, hiszen hajóra várok.

— Edény van-e idebe? — kérdem, s az öreg komoly, szürke szemében látom, ítélkezik, vajon igazán jártas lehetek-e én ebben a szakmában, mivel a hajót edénynek csak a tiszai emberek nevezik, vagy csupán egy-két szót vettem kölcsön valahonnét a bizodalom fölkelésére.

— Arra alulról szeparáttal jön a Rábca fölfelé, még napvilágon átmén rajtunk — mondja az öreg, s nyíltan végignézeget rajtam.

— Megáll Csongrádon?

— Ha megállítjuk. Amúgy csak megy fölfelé Szolnoknak.

— Rá szeretnék menni.

— Akkor megállítjuk.

— Köszönöm.

— Tán közéjük áll dologra?

— Arra öreg vagyok, hogy kenyérkeresetet változtassak. Csak az életüket akar-nám kitudni.

— Akkor maga olyan hogy mondjam ember? — ahogy a papírjában van.

— Olyan, olyan.

— Értem. Bizonyosan kell az affajta is.

A lakatra tett szertárajtót kitárja, dobókört és kötelet, miegyebet szed elő, hajósi mozdulattal puffantja vödret szájával lefelé a vízre, két rántással fölkapja,